

Ki volt Cotton Mather?

Az észak-amerikai angol kolóniák alapítói, a „zarándok atyák” – Pilgrim Fathers – nem megélhetési gondjaik miatt vágtak neki az ismeretlennek, hanem vallási okokból: teljesen el akartak szakadni az angol katolikus egyháztól. Előbb a közeli és teljes lelkiismereti szabadságot biztosító Hollandiában kaptak menedéket, később azonban, attól tartva, hogy elveszítik nemzeti identitásukat, tovább hajóztak a még alig feltárt Észak-Amerikába. Az a százegy főnyi csoport, amely 1620-ban a Mayflower vitorlásról Boston közelében partra szállt, puritánnak vallotta magát, és hite, egyháza teljes eszmei megtisztítását tűzte ki célul.

Hiányos készletei miatt a csoport fele az első télen elpusztult alultápláltság és betegségek következtében. A rossz egészségi állapot később is komoly gondokat okozott az időközben újabb emigránsokkal gyarapodott közösségnek. Közöttük szép számmal voltak lelkészek is, hiszen az exodus vallási indíttatású volt. Így a betegek ellátása, főleg járványok idején jórészt a papokra mint tanult emberekre hárult, amely állapotot írásunk névadója „an angelical conjunction”-nak, angyali kapcsolatnak nevezett. Időközben a visszatérő variola-járványok váltak az első számú egészségügyi gondná New England kolóniában.

Az 1663-ban lelkészcsaládban született Cotton Mather az alig pár évtizede alapított Harvard Kollégiumban kezdte tanulmányait 12 éves korában. 15 évesen a BA, 18 évesen pedig az MA „tudományos fokozatot” nyerte el, de már 17 évesen apja mellett segédlelkész Boston egyik parókiáján. Adatok szólnak amellett, hogy eredetileg teológiai tanulmányokba kezdett, de félve, hogy beszédhibája miatt nem tud majd prédikálni, medicinát kezdett tanulni. Később mégis visszatért eredeti szándékához, lelkész lett. Az orvoslással azonban kapcsolatban maradt részben emberbaráti megfontolásból, másrészt az orvoslás iránti, nem csupán felszínes érdeklődésből.

„Visszavonatlanul a tanulásnak és az imádságnak szentelte magát” – írja egyik méltatója. Szerinte a betegség Isten büntetése a világ bű-

nei miatt. A végrehajtók többek között a boszorkányok, akik végtelenen bűnös, ártalmas voltában ez a kegyes férfiú szilárdan hitt. Szerepet vállalt a hírhedt a salemi boszorkányperben, vagyis része volt 19 ártatlan nő és férfi halálában.

Történeti távlatból szemlélve mégis találunk némi mentséget Mather számára. A boszorkányüldözés végigkísérte Európa nagy részét a középkortól a 18. századig, milliónyi halálos áldozatot hagyva maga után. Az üldözési hullámok kiváltó okai többnyire a lakosságot sújtó kataklizmák voltak, mint a járványok, éhínségek, természeti csapások. A bűnbakok elsősorban a nők voltak. De szerepet játszott az anyagi érdek is: az elítélt boszorkányok javainak elkobzása. Mindezek olyan nyomást gyakoroltak a köztudatra, ami alól csak kevesen tudták kivonni magukat. Ilyen volt Jan Wyer, flamand orvos, aki már 1563-ban kiállt amellett, hogy ezek az üldözöttek nem bűnözők, hanem beteg emberek. Ám a reformáció, majd az ellenreformáció hadakozásai is fokozták a rájuk háruló veszedelmet.

Nos, „a közismert boszorkányvadász pap, Cotton Mather orvosilag nagyon bátor és felvilágosult magatartást tanúsított” – írja a neves orvostörténész, E. Ackerknecht azzal kapcsolatban, hogy a prédikátor mozgalmat szervezett a himlőnyirokkal való oltás, a variolálás érdekében, megelőzendő a gyakran visszatérő súlyos járványokat. A megelőzésnek ezt a módját a konstantinápolyi angol követ felesége, Lady Montagu az ottani török lakosságtól tanulta, majd munkálkodott az Európában való elterjesztése érdekében is. A New England-i első oltási kampány azonban nem volt zökkenőmentes. Mather példaadóan családtagjait oltotta be elsőként. Fia kis híján belehalt, mások betegek lettek. A lakosság többsége a lelkész ellen fordult, még hívei is azt mondták, hogy íme, a Sátán az ellenség mellé állt. Valójában a variolálás mortalitása kb. 1%, ennél az oltatlanoké jóval magasabb volt. Mindez 1721-ben történt, Mather ekkor 58 éves volt, akkortájt már öregembernek számított. Mégis volt ereje, kitartása a közfelháborodás el-

lenében is végigvinni a magára vállalt feladatot. Végezetül 1728-ban halt meg.

Amerikába a spanyol konkvisztádorok hurcolták be a himlőt, hatalmas pusztítást okozva a nem immunis lakosság soraiban. Észak felé terjedve elérte az angol bevándorlók közösségeit, amelyek eléggé zártak voltak, hogy generációkon át elkerüljék a fertőzést, ezzel együtt pedig elveszítették természetes immunitásukat, még védtelenebbé válva a himlő iránt.

A diftéria Peru felől közelítette meg az angol kolóniát. Mather 1659-ben írt le egy, a légcsőben hólyagokat okozó betegséget, ami sok gyermeket ölt meg. Hozzáfűzte, hogy egy „ilyen hólyag megnyitásával a betegség gyógyítható”. Feltehetőleg a gégemetszést értette ezen.

Még egy járványos betegség pontos leírása köszönhető Mathernak: a sárgaláz, amit a rabzolga-kereskedelemmel hurcoltak be a Karibi-szigetekre a 17. század elején. Az afrikaiak immunisak voltak vele szemben, az amerikai őslakosság köreiben azonban éppen olyan pusztító hatású volt, mint korábban a fekete himlő. Mather 1693-ban vizsgálta egy angol katonát Bostonban, akinél „súlyos pestilenciás lázat állapított meg, ami olyan szörnyűségek tünetek között vitte el szomszédait, mint a sárgaság, hányás és vérzések testszerte”. Ezt tartják a sárgaláz első hiteles leírásának.

Cotton Mather gyógyító tevékenysége aligha korlátozódott a járvány megelőzésre, segíteni akart minden szenvedő emberen. Így nem kerülhette el a figyelmét az endémiásan jelen levő, reumás lázas betegek viszonylag nagy száma,

akiknek egy része mint krónikus szívbeteg vált invalidussá. Rajtuk kívánt segíteni azzal a farmakoterápiás ajánlással, ami „A Bethesda angyala” című írásban olvasható:

„It is possible at the same Time there may be found out, some internal anti-arthritic, which may at the same time inwardly concur to sweeten the mass of blood and otherwise dispose of the ill-figured Particles floating in it, and at once dissolve the thickened Moisture in the Joint, and carry off the Humour from the Blood by some other Channels. Who can tell? Gentlemen Physicians, employ yet more of your Studies and your Prayers on this occasion!” (Lehetséges, hogy felfedeznek majd egy olyan arthritis elleni gyógyszert, amely miközben belsőleg verseng az egész vértömeg édesítéséért¹, eltávolítja a vérben lebegő eltorzult részecskéket, feloldja az ízületekben besűrűsödött nedvet, amint teszi ezt a vérben is. Ki megmondhatja? Orvos uraim! Vessétek latba tudásotok legjavát, és imádkozzatok!)

A sokoldalú orvos-lelkész adekvát „elvárásokat” támasztott a megálmódott antireumatikummal szemben.

Jegyzet

1. A görög természetfilozófia szerint a táplálék a test belső melege hatására fővési, illetve érési folyamaton – pepsis – esik át, s végeredményként édessé, a test számára hasznosíthatóvá válik.

DR. GROÁK LAJOS
belgyógyász, Debrecen

20 éve rendezte a Magyar Reumatológusok Egyesülete (MRE) Budapesten az EULAR XII. kongresszusát

1991. június 30. két szempontból is különleges nap volt a magyar fővárosban: ünnepélyes keretek között elhagyta Magyarországot az utolsó szovjet katona, és fényes megnyitőünnepsége volt az EULAR kongresszusnak, a ma már nem látható Budapest Sportszarnokban. Göncz Árpád köztársasági elnököt is elragadtatta a részvételével lezajlott protokolláris megnyitó utáni egyórás zene-táncos műsor.

A sportszarnok működtetői kijelentették, hogy a szovjet títusterv szerint készült sportszarnok soha nem volt olyan szép állapotban, mint ahogy a kongresszus egy hetére rendbe hozattuk. Az előadóterem falait teljes terjedelmükben hatalmas Vasarely-reprodukciók díszítették.

Akkor még valójában a vendéglátó nemzet rendezte a kontinentális kongresszust, a tudományos programot teljesen kézben tartva és a bevételi haszon 50%-át megszerezve. A páratlan lehetőséget kihasználva, az anyagi bevételből épült fel az MRE székháza.